

OSTJAKKEJA OPPIMASSA

MATKAKIRJEITÄ

KIRJOITTANUT

K. F. KARJALAINEN

IV.

HELSINGISSÄ,
SUOMALAISEN KIRJALL. SEURAN KIRJAP. OSAKEYHTIÖ,
1900.

OSTJAKKEJA OPPIMASSA

MATKAKIRJEITÄ

KIRJOITTANUT

K. F. KARJALAINEN

IV.

HELSINGISSÄ,
SUOMALAISEN KIRJALL. SEURAN KIRJAP. OSAKEYHTIÖ,
1900.

IV. Irtyshiltä Obille.

1.

Ei ole suotta sanottu länsi-Siperiaa veden valtakunnaksi. Sen täyttävät suurimmaksi osaksi avarat suot lukuisine lampineen, järvineen ja lähteineen, joista monilukuiset joet saavat alkunsa. Valtaväyliä on kuitenkin vain kaksi, Irtysh ja Ob, jotka nekin lopulta yhdeksi yhtyvät. On selvää, että pääjoet, joihin summattoman laajan ja vetisen alueen vesi keräytyy, ovat mahtavia ja vuolaita, kun useat sivujoet suuruudessa, joskaan eivät vedenpaljoudessa, vetävät vertoja monelle Suomen suurista joista. Miten laaja Irtyshin ja Obin vesialue on, siitä voi saada jonkunlaisen käsityksen niiden pituudestakin; Irtyshin pituus lasketaan noin 3,500:ksi ja Obin noin noin 5,000:ksi virstaksi. Monen sivujoen pituus nousee 1,000:teen virstaan ja enempiinkin. Maa, jonka läpi joet juoksevat, on joko hienoa hiekkaa tai hiekansekaista mutaa, jota vuolas virta — Beresovan seuduilla virran nopeus lasketaan 1,08 metr. sekunnissa — alituisen syövyttää. Jokien oikea ranta siirtyy siirtymistään etemmäksi ja vasemmalle muodostuu laaja lakeus, joka vain vähän kohoaa alinta vesirajaa korkeammalle. Varsinainen joen uoma ei ole kovinkaan leveä, mutta keväinen joki saavuttaa laveuden, jota pohjois-Suomen korkea- ja jyrkkärantaisiin jokiin tottunut ei osaa kuvitellakaan. Tulvillaan oleva Ob alajuoksussaan on paikoittaan 60:kin virstaa leveä, ja Irtysh vyöryy keväisin Obiin 15—20 virstaa laajana järvenä.

Luminen oli talvi 1898—99, monet pelkäsivät tavatonta kevättulvaa. Vanhat, kokeneet olivat rauhallisempia: syksyllä lumen sataessa olivat suot kuivia ja keväällä tarvitsevat ne täyttyäkseen suuret määrät vettä,

eikä siis lumesta sulava vesi voi äkkiä jokia täyttää. Näin vanhat ennustelivat, ja heidän ennustuksessaan, kuten sitten näimme, oli jonkun verran perää. Tulva ei jaksanut korkeinta rajaa saavuttaa, mutta sittenkin oli vettä „edessä, takana ja kupeella kummallakin“. Joen niitty-ranta joutui veden valtaan; missä syksyllä karja käy laitumella, siellä vyöryi Irtyshin samakka vesi sylenkin syvyisenä. Ei tarvinnut kulkijan noudatella joen satoja mutkia ja kiemuroita; tie oli kaikkialla, milloin kuljettiin itse jokea, milloin niittyjä, milloin pujottauduttiin veteen joutuneiden metsikköjen läpi. Välimatkat kylien välillä lyhenivät suuresti; missä syksypänä saa soutaa kihnuttaa 40—50 virstaa, siinä päästiin parillakymmenellä virstalla. Kuta pohjoisemmaksi tulimme, sitä laveammaksi leviši Irtyshin vesiaavikko; oikeakin rantatörmä loittoni monien virstojen päähän jättäen tilaa alavalle niitylle, jonka vesi kokonaan peitti. Ja Samarovon seuduilla oli täydellinen vedenpaisumus. Parin, kolmen sadan neliövirstan alueella ei ollut monta kuivaa paikkaa näkyvissä. Harvat, korkeammille särkille rakennetut kylät olivat vaarassa joutua veteen. Vesi virtasi aittojen alla, tunkeutui pihoihin ja talojen kellareihin. Karja tulvasta kovimmin kärsi; heinät loppuivat aikaiseen, laidun oli veden alla. Surkeata oli katsoa miten hevoset ja lehmät vedessä kahla-ten koettivat taitella ruoakseen pajujen pehmeitä oksia tai laumoittain ko-koontuivat pienille kuiville särkille jyyntämään tuskin vihoittavaa hei-nää. Joka ainoassa kylässä karjan kohtaloa valitettiin. Mutta tämä ei ole ainoa valitus, johon tulva aiheuttaa. Kalastusta ei voida harjoittaa paljon yhtään, kun vettä on kaikkialla; sydänmaan järvissä, joihin tul-van voima ei niin tunnu, koettaa ostjakki tappaa jonkun ruutanan, hauin tai ahvenen syödäkseen, mutta saalis on niin vähäinen että monestikaan tässä kalan maassa et voi ostaa hauinsukkulaistakaan, vaikka maksaisit kymmenkertaisen hinnan. Jos vielä vesilintujen saalis on ollut huono, käy ihmistenkin ruoka jotenkin hoikaksi. Mutta kevätvesi ei tuo muka-nansa vain ruoan puutetta, se hyökkää suoraan asukkaiden kimppuun hukuttaakseen joskaan ei heitä itseään, niin ainakin heidän asuntonsa. Irtyshin nimen sanotaan olevan tatarilaista juurta ja merkitsevän „maan-kaivajaa“. En tiedä onko sanan johto oikea, mutta „maankaivajan“ nimi on joelle omansa. Kun kevättulvalla vesi vuolaasti virtaa ja varsinkin kun kova pohjatuuli vedelle voimaa lisää, silloin ei keveä, hiekkaperäi-nen ranta kestä, vaan vyöryy virran vietäväksi. Eivätkä vyörymiset ole-

kaan leikin asia; eräs pahamaineinen rantatörmä lähellä Voshkinan venäläistä kylää lohkesi kerran, ja jokeen vyöryvän maalohkareen synnyttämä aalto viskasi onnettomuudeksi kohdalle sattuneen aluksen kauas vastaisella rannalla olevaan metsikköön. Samanlainen vyörymä sattui Tsingalan kylää vastapäätä. Rannassa oleva suuri tatarilaisen kauppakajukki lensi kauas kylän keskelle — ihmeeksi ehyenä — ja kajukin isäntä oli vähällä hukkaa, koettaessaan pelastaa perikadosta kalleinta ja välttämättömintä esinettä — samovaaraa. Ja vyörymiset ovat vuosittain uudistuvia tapahtumia. Eräässäkkin kirkonkylässä kerrottiin kirkkoa tämän sataluvun kuluessa siirretyn kaksi kertaa. Miten nopeasti Irtysh lähenee, voi arvata siitäkkin että esim. Demjanskoessa vanhuksset sanoivat muistavansa asuntojen ulottuneen sinne, missä nyt on Irtyshin vastapäinen ranta. Viime vuonna eräässä kylässä käydessäni oli kestikievari 30—40 sylen päässä rannasta, ja tänä vuonna jo aitta uhkasi virran mukaap lähteä. On hyvinkin tuntuva taakka köyhälle talonpojalle siirtää talo toiseen paikkaan, ja vieläkin vaikeampi on asema muutamissa kylissä, joissa asuttavaksi kelpaava maa on nyt jo kokonaan käytetty. Suuri Samarovon kylä saa olemassa olostaan kiittää pientä kivikkonientä kylän lounaispäässä; kun Irtysh kerran tuon niemekkeen puhkaisee, silloin ovat Samarovon päivät luetut. Asukkaille ei jää muuta neuvoa kuin etsiä uusia asuinsijoja kotiliesilleen, ja mistä he ne löytävät, on hyvin vaikea sanoa, vaikka asumatonta maata on ympärillä yllin kyllin.

Vettä oli jo Irtyshissä „härän juoda“, mutta Obissa vieläkin enemmän. Kun olimme päässeet Samarovoa pohjoisesta rajoittavien hiekkakukkuloiden ohi, avautui eteemme vesilakeus, jota ei kukaan olisi joeksi tunnustanut, ellei edeltäpäin olisi tiennyt, ettei näillä seuduin suuria järviä ole ja ellei olisi nähnyt veden virtaavan kuten ainakin joessa. Kaukaa siinti Obin pohjoinen ranta, idässä vesi ja taivas yhtyivät. Pelon sekainen kunnioitus herää ehdottomasti katsojan sydämessä nähdessään tuon vesiaavan ja ajatellessaan sitä myrskyn myllertämänä. Meitä tervehti Ob kuitenkin hymyilevin kasvoin. Veden pinta oli kirkas kuin peili; syvyyteen kuvastuivat keveät pilvenhattarat ja pinnalla auringon säteet leikkivät silmiä häikäisevää leikkiänsä. Vedestä kohoavat puistikot olivat kevätpuvussaan, linnut niissä virsiään virittelivät. Oli kuin olisi luonto viettänyt sunnuntaita, rauhan päivää. Kaunis oli kuva katseltavana, mutta sopusointuisuutta häiritsivät matalat, likaiset, villit rannat,

joissa on jotain tukahutettua, ahdistettua, jotain kärsivää. Ne muistuttavat liiaksi pohjoisia kylmiä tundria ja niiltä huokuvia tuulia, jotka tahtovat tehdä mahdottomaksi kaiken elämän näillä raukoilla rajoilla.

„Ob-äidin“ hyvä tuuli kesti parisen vuorokautta, mutta sitten hän, oikukkaana kuten nainen ainakin, joutui pahalle päälle, nosti mylläkän moisen, että sydän kurkussa sai majapaikasta taipaleelle lähteä. Pohjoinen vinkui kuin riivattu, hellittämättä, yöt ja päivät. Mahtavina vyöryivät aallot itse joessakin, mutta sivujokien suihin muodostuneilla silmäkantavilla ulapoilla oli niin mahtava ristiaallokko, ettei niille ollut yrittämistäkään lähteä. Taivas oli harmaiden sadepilvien peitossa; aaltojen pauhu ja roiske, tuulen vinkuna ja kohina muodostivat konsertin, joka ehdottomasti värisytti. Joutui väkisenkin ajattelemaan sen kohtaloa, joka äkkiarvaamatta joutuisi keskelle tuollaista aaltojen leikkiä, avarelle vesiaavalle, jossa ei ole minkäänlaista suojaapaikkaa. Kyllähän lauletaan, että „heilua herttainen aalloilla on“, mutta uskon, että moni näin laulaja, samoin kuin minäkin, jouduttuaan Obin aaltojen heiteltäväksi huokaisisi: „Herra varjele tästä herttaisuudesta!“ On onni, että kevätvedellä pääsee pujotteleutumaan pitkin niittyjä, metsikköjen lomitse, jotka heikontavat tuulen ja aaltojen voiman, mutta kun keskikesällä nuo kiertotiet ovat mataloituneet kulkemattomiksi, silloin Obilla venheessä matkustaminen ei ole leikintekoa. Silloin saa joka hetki olla valmis pyrkimään kuivan maan suojaan sääpitoa pitämään. Ja värjötteleminen autiolla, liejuisella rannalla, jossa ei ole sateensuojaa ja jossa polttopuiksi ei löydy muita kuin kituen palavia pajun oksia, on „paholaisen työtä“, kuten eräs saattajani vakuutti. Ja että mies totta puhui, sain nähdä, kun Ob pakoitti meidät muutamaa poukamaan pysähtymään. Taivaasta valuva tihkusade kasteli ennestäänkin märät saattajat vieläkin märemmiksi, vinha, läpitunkeva pohjatuuli sai heidät vilusta värisemään. Kituva nuotio ei voinut edes kohmettuneita käsiä sulattaa, saati sitten muuta ruumista lämmittää.

„Ob-äiti“ ei hemmoittele lapsiansa. Sille asumaan asettuvan täytyy osata kestää ja kärsiä. Mutta kuitenkin „lapset“ sitä suuresti kunioittavat, sillä he hyvin tietävät, että jos Obia ei olisi, ei olisi elämääkään näillä mailla. Samasta syystä emme mekään saa sitä kovin moit-

tia, vaikka vastaanotto olikin epäystävällinen. Sitähän meidänkin on kiitettävä siitä, että täällä löytyy lämpymiä liesiä, joiden ääressä matkustaja voi virkistyä matkan vaivoista.

2.

Samarovon suuri kirkonkylä on tärkeimpiä paikkoja ostjakkimailla hyvin vetäen vertoja Beresovan ja Surgutin kaupungeille, ja kun sitä edellisissä kirjeissä olen usein maininnut, lienee ehkä syytä siitä vähän puhua, vaikka se ei olekaan ostjakkipaikka varsinaisesti, sillä asukkaat ovat kaikki venäläisiä.

Loppujuoksussaan kääntyy Irtysh hiukan länteen, melkein Obin suuntaiseksi, ja nämä virrat muodostavat siten väliinsä pitkän kapean niemekkeen, jonka Irtyshin puoleinen ranta on hyvin korkea, monin paikoin äkkijyrkästi joesta kohoava. Näillä kukkuloilla niemekkeen kääressä oli ennen ostjakkilainen varustus, jossa eleli ruhtinas. Kuuluisimmaksi näistä ruhtinaista on tullut Samar, — jonka nimestä nähtävästi kylän nimi on peräisin —, sillä tämä ruhtinas oli viimeinen, ja viimeinen, joka urhoollisesti koetti puolustaa asuinsijojansa maahan tunkeutuvilta venäläisiltä, viimeinen, joka tahtoi nostaa ostjakkikansan miehissä taisteluun „pro aris et focis“. Ettei hänen yrityksensä menestynyt, että hänen ei onnistunut vapauttaa maatansa ja kansaansa edes ajaksi valloittajista, siihen oli syynä sattuma eikä miehuuden ja taislijoiden puute. — Kun venäläiset kasakit olivat saaneet varman, vaikkakin uhatun jalansijan Irtyshin rannoilla Tobolskissa, alkoivat he tehdä retkiä jokea alaspäin ostjakkimaihin, etsien saalista ja „veroa“. Yksityiset ostjakkiruhtinaat Irtyshin rannalla kukistettiin, sillä vaikka kasakkeja olikin vain kourallinen, eivät yksityiset ostjakkikylät voineet kovinkaan tarmokkaasti heitä vastustaa, kun vielä lisäksi ostjakkein aseena oli vain jousi ja nuoli ja kasakit olivat varustetut pyssyillä ja pienillä kanuunoilla, joiden tappava tuli oli omiansa herättämään kauhua siihen tottumattomissa metsälaeisissa. Samarovon kukkuloille, joiden voi sanoa hallitsevan teitä ylä- ja ala-Obille, rakennettiin varustus, johon pieni kasakkijoukko asettui elämään ja ympäröivää maata veroittamaan. Mutta vielä eivät ostjakit

olleet taipuvaisia uskollisuuteen uudelle herralle, jonka valtaa pyssyt julistivat. Samar suunnitteli hyökkäystä kasakkivarustukseen ja sen asukasten tuhoa. Kaukaa ja läheltä, jopa Beresovan seuduiltakin saapuivat ostjakit yhteisvoimin voittamaan vihollisen, joka heille hajallaan taisteleville oli vieraan ikeen niskalle laskenut. Monilukuinen ostjakkijoukko, kertoo maine, kokoontui varustuksen ympärille ja valmistautui hyökkäykseen uhria kantaen puuhun sidotulle jumalalleen. Mutta kasakkivarustuksesta ammuttu kanuunan luoti sattui jumalaan, murskasi sen heittäen palaset maahan. Tapaus herätti ostjakeissa taikauskoisen kauhun; he eivät enää ajatelleetkaan hyökkäystä, vaan pelastusta. Harvat rohkeammat, niiden joukossa Samar, jotka yrittivät vastustaa varustuksesta hyökkääviä kasakkeja, joutuivat surman suuhun. Nöyrinä saapuivat pakoon päässeet lepyttämään voitokkaita vihollisiaan lahjoilla; Beresovan seutujen ruhtinas alistui vapaaehtoisesti venäläisten valtaan. Vaikkakin Venäjän vallan levittäminen Obin varsille ei veren vuotamatta tapahtunut, vaikkakin siellä täällä, esim. Surgutin seuduissa, ostjakit joukottainkin keräytyivät venäläisiä vastustamaan, voi Samarovon taistelua pitää ostjakkikansan viimeisenä yhteisenä yrityksenä vieraan ikeen torjumiseksi.

Noiden kukkuloiden juurella, joilla ostjakein „viimeinen taistelu“ taisteltiin, kohoavat nykyään Samarovon hyvinvoivan kylän rakennukset. Paikka on jotenkin ahdas, Irtyshin rantaan viettävä hiekkaniemeke kukkuloiden lomassa. Kylä on kaupunkimaisesti rakennettu, rakennukset ovat sijoitetut etupäässä kahden kieron, tasoittamattoman ja hoitamattoman kadun varrelle, joita kuitenkin reunustavat puiset jalkakäytävät. Jos Samar voisi haudastansa nousta, ei hän varmaan voisi oman „kaupunkinsa“ paikkaa siksi tunnustaa. Missä ostjakki pystytti viheliäisen telttansa, siellä kohoavat hyvät, kaksinkertaisetkin rakennukset, joissa kauppapuodit suurine, kirkkaine lasi-ikkunoineen houkuttelevat ostjakeja ostamaan ennen tuntemattomia, useinkin tarpeettomia tavaroita. Missä nälkäinen ostjakki paljaan taivaan alla uhria kantaen koetti suostuttaa jumaliansa saalista antamaan, siellä kylläinen kauppias upeasti koristetussa kirkossa rukoilee syntisen sielunsa pelastusta; missä paljasjalkainen, nahkavaatteinen, useinkin rääsyihin kääriytynyt ostjakkimies tai -nainen tallusteli liassa ja kurassa, siellä „herrat“, „rouvat“ ja „neidit“ muodinmukaisissa puvuissa käyskentelevät katukäytävillä, naiset useakin hattupäässä ja päivänvarjoilla sekä käsineillä koettaen suojella hipiätänsä

auringon terveelliseltä paahteelta. Suuresti on Samarovon kaupungin ulkonäkö muuttunut, aineellinen elämä siellä nyt kukoistaa, mutta onko henkinenkin elämä edistynyt, on vaikea sanoa. Kunhan ei liene käynyt kuten „Glunteissa“ lauletaan:

„Tempora enim mutantur

Et nos mutamur in illis och då

Få vi hjärtan så små

Och förstånd, som förslår

Ad culpandum . . .“

Asukkaat Samarovossa ovat kaikki talonpoikia, mutta talonpoikien elinkeinoja, maanviljelystä ja karjanhoitoa ei heidän voi sanoa harjoittavan, eikä kylän asema siihen juuri tilaisuutta annakaan. Näkee kyllä kyläntakaisten hiekkakukkuloiden rinteillä kämmenen kokoisia peltotilkkuja, joissa samarovolainen koettaa kasvattaa hiukan perunoita tai kyökikasveja, mutta nähtävästi hänen koskaan ei ole suotu runsaasta vuodentulosta iloita, sillä mitä voi kasvaa hiekkassa, joka kesähelteillä on jalvoja polttavaa ja läpiläpeensä kuivaa. Olisihan meikäläisen mielestä kukkuloiden välisissä, sievissä, vihoittavissa notkelmissa paljoa parempia paikkoja pienille kasvitarhoille, mutta niihin ei näytä Samarovossa huomiota pantavan. Karjanhoitoa harjoitetaan hiukan enemmän — kotitarpeeksi —; lehmiä on joku määrä ja hevosia jotenkin paljon, näitä kun tarvitaan talviseen rahdinvetoon. Varsinainen elinkeino on kalastus, nykyisen Samarovon rikkauden ja hyvinvoinnin päälähde. Paikka onkin erittäin sopiva kalastuksen harjoittamiseen, se kun on kahden mahtavan joen risteyksessä, jokien, jotka ovat kuulut kalaisuudestaan ja kalleista kalalajeistaan. Useat samarovolaiset kalastavat kuitenkin vähissä määrin, melkein vain omaksi tarpeekseen, sillä suurkalastus Obin ja Irtyshin rantahiekoilla vaatii voimaa ja pääomaa, jota Samarovossa on puolella kymmenellä asukkaalla tarpeeksi. Nämä mahtimiehet vuokraavat ostjakein omistamia rantahiekkoja ja harjoittavat näillä nuotanvetoa palkatulla työväestöllä. Samalla he ovat kauppiaita, jotka ostavat tai oikeammin sanoen vaihtavat tavaraan ostjakin sääliin. Entiseen aikaan nähtävästi oli kauppa etevin tulolähde ja nykyisten rikkauksien pohja, vaikka Samarovon pohattain yksinvalta kaupassa on myöhempinä aikoina rauennut. Ja että „vanhaan, hyvään aikaan“ kaupalla näillä mailla toimielias

mies voi omaisuutta haalia, on varma. Sitä todistaa m. m. sekin, että eräs samarovolainen talonpoikaissuku parin miespolven kuluessa on ehtinyt kerätä jonkun puolimiljoonaa markkaa puhdasta rahaa, kiinteimistöä ja irtaimistosta puhumattakaan. Tuo kuuluu hiukan uskomattomalta, täällä kun ei ole mitään suuria yrityksiä, joista kultaa voisi vuotaa, vaan kaikki on otettava köyhiltä alkuasukkailta, ostjakeilta. Mutta joka vähänkin on tutustunut kauppiasten ja ostjakein väliseen kauppaan, ei asiaa ollenkaan epäile. Kauppa on oikeastaan vain vaihtoa, harvoin ostjaksi jotain käteisellä rahalla voi ostaa. Valaistakseni sitä, lainaan erään kalastusoloja tutkineen venäläisen kirjoituksesta muutamia numeroita. Kalastaja-kauppias myy ostjalle puudan rinkiä saaden maksuksi 20—80 kpl. muksunia (erästä kalalajia). Nämä kauppias suola saaden suolattua kalaa $1\frac{1}{2}$ —6 puutaa, vie kauppapaikkaan ja myy 3 rpl. 60 kop. puudan. Suolaus ja kuljetus maksavat hänelle 30 kop. — 1 rpl. 20 kop. Rinkelipuuta maksaa kauppiaille 1 rpl. 60 kop. Lasku tulee seuraavaksi:

$1\frac{1}{2}$ —6 puutaa kalaa à 3: 60	5: 40—21: 60.
Menoja	1: 90—2: 80.
	<hr/>
	Voitto 3: 50—18: 80.

Edellisestä näkyy että kauppias vaihtaessaan rinkelipuudan kalaan voi saada 200—1,100 % voittoa. Jos tuollainen kauppa ei kannata, niin sitten ei mikään. Ja lasku on tehty Herran vuonna 1897, jolloin jo oli kilpailu eri kauppiasten kesken. Millaisia voittoja kauppias voi saada entiseen aikaan, jolloin kilpailua ei ollut, sen „Herra yksin tietää“, kuten venäläinen sanoo. Se vain on varma, ettei siperialainen kauppias koskaan ole tyytynyt meillä tavalliseen voittoon.

Rikkaudessa ja varallisuudessa on Samarovo kohonnut korkeammalle muita ostjakkimaille syntyneitä uutisasutuksia, vaikka sen tähti nykyään näyttää olevan laskeutumassa. Luulisi että rikkauden karttuessa valistuskin olisi kohonnut, mutta valitettavasti näkyy olevan niin, että aineellisesti rikastuessaan ihminen useinkin henkisesti köyhtyy. Henkisesti ja siveellisesti Samarovo on vaivainen, vaikka ei itse sitä tunnustakaan. On Samarovossa kunnioitettavia vanhuksia, mutta nuoremmalle polvelle yleensä ei voi kiitosta antaa. Se pukeutuu kyllä pulskasti, her-

rasmaisesti, mutta „moni on kakku päältä kaunis, vaan on silppua sisässä“. Epäiltävät hovit ovat sen herkkua, henkistä ravintoa se etsii „neljän kuninkaan kirjasta“, ja parannusta yöllisissä temmellyksissä turtuneelle terveydelleen viinapullosta. Nuo Siperian kaikkia, etenkin suurempia kyliä rasittavat paheet, juoppous ja siveettömyys, ovat Samarovoonkin juurensa syvälle iskeneet. Tämä seikka ei ole tuhoisa vain yksin tälle kylälle, vaan koko ympäristölle, johon sen vaikutus ulottuu. Ja näin suuren, kauppaa käyvän kylän vaikutuspiiri ei ole pieni, ja suuri osa tuon piirin asukkaita on ostjakkeja. Samarovon kukkulat olivat tuhoisat ostjakkikansalle sen taistellessa itsenäisyytensä puolesta; ne ovat vieläkin onnettomuutta tuottavat sille, sillä niiden juurelta valuu ostjakkein sekaan myrkkyä, joka tappaa varmemmin kuin luodit. — Venäjän vallan vahvistaminen ostjakkimaille toi sinne järjestetyn hallinnon, sisällisen rauhan, antoi ostjakeille tilaisuuden kehittymään korkeammalle ynnä monta muuta hyvää, vakuuttavat muutamat venäläiset kirjailijat. Totta kyllä. Mutta nuo uudet olot toivat mukanansa myöskin paljon matoja, jotka alkoivat jäytää ja hävittää ostjakkikansan heikkoa elonpuuta. Ja tuossa hävitystyössä on Samarovolla ollut ja on vieläkin etevä, joskaan ei kunniakas sija.

3.

Olisi jo aika jättää Irtyshin ja sen sivujokien rantaiset ostjakit rauhaan ja lähteä heidän veljiensä pariin, ylä-Obille, näkemään millaiseksi näiden elämä siellä on muodostunut. Haitaksi ei kuitenkaan liene luoda pikainen silmäys taaksepäin, lyhyt yleiskatsaus Irtysh-alueeseen koko laajuudessaan, varsinkin kun edellä varsinaisista irtyshiläisistä ostjakeista ei erityisesti ole ollut puhetta.

Asuen eteläisimpänä heimostansa ovat Irtyshin rantalaiset joutuneet vieraan vaikutuksen piiriin suuremmassa määrin kuin Obilaiset ostjakit. Tämän tuhatluvun neljännellä vuosisadalla ilmestyivät Irtyshin varrelle tatarit, perustaen alussa hyvinkin hajanaisen ja keskinäisistä riidoista voipuneen valtion nykyisen Tobolskin läänin eteläosaan. Kolmatta sataa

vuotta kesti tatarein valta. Oli luonnollista, etteivät tatarit voineet olla koettamatta saattaa valtansa alaisiksi ostjakkeja, joiden alue oli levinnyt muutamien peninkulmien päähän tatarein pääpaikasta, Tobolskin seuduista. On mahdollista että eteläisimmät ostjakkiruhtinaat ajoittain olivat tatarein veronalaisiakin; ainakin auttoivat muutamit ostjakkiruhtinaat Kutshum kaania, kun tämä koetti puolustautua Jermakin hyökkäyksestä, verollisinako vai liittolaisina, on vaikea sanoa. Tatarit samosivat pitkin Irtyshii, ainakin Samarovoon asti heidän retkensä ulottuivat. Tsingalassa, Irtysh-asutuksen sydämessä sanotaan olevan erään tatarilaisen mahtimiehen haudan ostjakkilaisen pyhän vuoren rinteessä; vielä hyvinkin myöhäisinä aikoina hartaat mahometinuskaiset sinne tulivat rukoilemaan. Mahometinuskaiset lähetyssaarnaajat vaelsivat Irtyshillä oppiansa levittämässä. Tällainen, voipa sanoa läheinen yhteys molempien kansojen kesken ei voinut olla jälkiä jättämättä alemmalla kehitysasteella oleviin ostjakkeihin, vaikka tuota vaikutusta heikensi tatarein oma, alhainen sivistysaste. Tatarilaisen vaikutuksen jäljet ovat suureksi osaksi niin sanoakseni umpeutuneet; niitä on etsimällä etsittävä kielestä, uskomuksista ja elintavoista. Silmiin pistävin muistomerkki tatarein herruuden ajalta on Irtysh-ostjakkein ja Beresovan seutuisten „kansallis“-puku, joka pääasiassa lienee tatarilaista alkua.

Kumoutui tatarein valta, mahtavampi suuntasi kulkunsa riistarikaille ostjakkimaille. V. 1581 kasakit valloittivat Tobolskin ja seuraavien vuosikymmenien kuluessa levittivät Moskovan vallan mereen saakka. Varustuksia perustettiin ja noiden varustusten turvin alkoivat venäläiset Siperiaa kansoittaa. Hallitus koetti siirtymistä edistää kaikin tavoin. Ostjakkiseudutkin, niin vähän houkuttelevat kuin ne maaperään katsoen ovatkin, viehättivät kaikenlaisia onnen-onkijoita rikkailla metsän- ja vedenantimillaan, ja tarjosivat tilaisuuden tuotteliaaseen kauppatoimeen. Vakinaisia venäläisiä uutisasutuksia syntyi siellä täällä, perustipa hallituskin muutamia sellaisia, esim. Demjanskoen ja Samarovon; ne olivat kyyti-asemia, perustetut kulkuyhteyden helpoittamiseksi kaukaisiin pohjoisiin paikkoihin. Kolmatta sataa vuotta on tuota yhä jatkuvaa siirtymistä kestänyt, ja nykyään venäläisiä kyliä on tiheässä Irtyshin rannoilla, ostjakkien keskellä; ovatpa ostjakit ottaneet keskuuteensa, omiin kyliinsäkin venäläisiä uutisasukkaita. Kun ottaa huomioon, että kaukainen, pinta-puolinenkin tutustuminen naapurimaassa asuvan, korkeammalle kehityk-

sessä ehtineen kansan oloihin voi muuttaa alhaisella kehitysasteella olevan kansan elämää, voi ymmärtää, mitä edistyneempi kansa vaikuttaa saadessaan vakinaiset asunnot ja hallitsevan aseman kansan parissa. Siinä syntyy ehdottomasti taistelu elämästä ja kuolemasta, ja harvoin, tuskin koskaan raakalaiskansan onnistuu pelastaa kansallisuutensa, kansalliset omituisuutensa tuhoon joutumasta. Aivan jälkiä jättämättä ei mikään kansa katoa, heikkokin taistelija saa jonkun naarmun piirretyksi vastustajaansa. Mutta naarmut ovat naarmuja; ne useinkin paranevat melkein jäljen tuntumattomiksi.

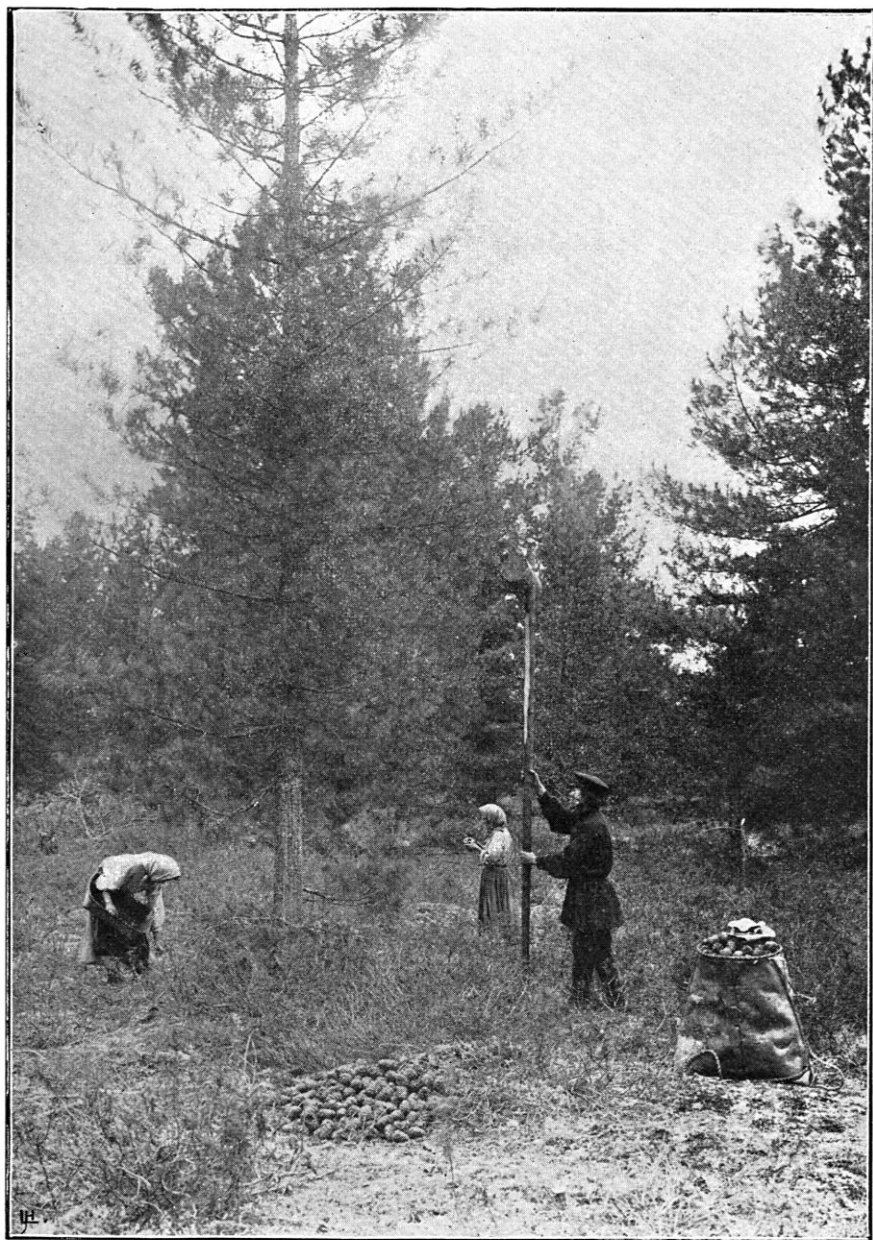
Kolmatta sataa vuotta ovat Irtyshin rapnat saaneet katsella vere-töntä, vaikka ei suinkaan uhrিতonta ostjakkikansan taistelua. Se ei vielä ole loppunut, mutta selvästi näkee jokainen, että käsissä on lopun alku. Taistelua on käyty, samoin kuin se loppuukin, ostjakkikansan häviöllä.

Asuntotavat Irtysh-ostjakeilla ovat melkein kokonaan venäläismallisia; heilläkin on hirsitupa, vaikka useinkin ahdas, asuntona. Tupien sisustus on myöskin venäläinen, lukuunottamatta makuulavoja lavitsojen päissä, jollaisia venäläispirteissä ei tapaa. Varakkaampien ostjakkien asunnot eivät ollenkaan venäläisistä taloista eroa. Vaateparsa on kokonaan venäläistynyt; harvoin saa nähdä jonkun mummon tai nuoren tytön puettuna ostjakkilaiseen punakirjoilla ja helmillä koristettuun paitaan. Raskaat verkakauhtanat, helmikirjaiset kengät ja muut kansalliset pukukappaleet ovat joutuneet kirstun pohjalla säilytettäväksi, ja ostjakkimainen pukeutuu niihin vain näyttääkseen vieraalle, millaisissa koristuksissa entinen rahvas juhlapäivinä komeili. Ostjakit ovat omistaneet venäläisten asunto- ja elintavat, venäläisten tuomat nautinto-aineet; viina, tee, sokeri ja tupakka, ovat saaneet heistä suosijoita, mutta tulolähteet heillä ovat pysyneet melkeinpä muuttumattomina, jollemme ota lukuun muutamilla seuduilla jotenkin tuotteliasta kedrin siementen keruuta ja puolukoiden poimintaa. Elinkeinoinaan Irtysh-ostjakit harjoittavat vielä nytkin pääasiallisesti metsästystä ja kalastusta. Tässä suhteessa on Irtysh-alueella eri piirejä; toisissa on metsästys, toisissa kalastus etusijassa. Demjankalaiset ovat metsästäjiä, harjoittavat kalastusta vain kotitarpeeksi; Irtyshillä ja pohjoisosassa Kondan aluetta metsästystä harjoitetaan — metsänelävien vähälukuisuuden tähden — pienissä määrin; etelä-Kondalla, vaikka sielläkin kalastusta on pääelinkeinona pidettävä, on metsästys jotenkin tuottava

sivutoimi. Kalastus on enemmistön, useiden ainoakin tulolähde.¹ Että Irtyshinkin varrella ennen on metsästystä enemmän harjoitettu kuin nykyään, on varma, mutta ostjakkien järjetön, metsänelävät sukupuuttoon hävittävä metsästystapa, metsien palaminen, jota ostjakit itse pääsyynä pitävät, sekä metsästäjien lisääntyminen on tyhjentänyt Irtyshin rannat metsänelävistä. Harvoin voi ostjakki siellä talven kuluessa saada saalista edes pariinkymmeneen ruplaan. — Uudet, venäläisten harjoittamat elinkeinot ovat hyvin vähissä määrin saaneet jalansijaa ostjakkimailla. Maanviljelystä vain eteläisimpänä asuvat harjoittavat; pohjoisempana asuvista harva viitsii muokata maata edes kapalliselle perunoita, vaikka jokainen niitä halulla syökin. Tunnustettava kyllä on, etteivät Irtyshin ja sen sivujokien rannat olekaan oikein otollisia maanviljelykselle, vaikka venäläiset uutisasukkaat peltoa pitävät noin 100 virstan päähän Samarovosta. Lehmiä ostjakeilla Irtyshin varrella on kaikissa kylissä, vaikkakin vähän, tavallisesti 1—2 talossaan; hevosia he pitävät monin paikoin mielestäni tarpeettoman paljonkin, kun ottaa huomioon vähäiset kotityöt; tilaisuutta ansiotyöhön — rahdinvetoon — on vain likinnä Samarovoa asuvilla, jotka talvella vetävät kauppiasten kalakuormia Tobolskiin. — Irtysh-ostjakkien aineellisesta toimeentulosta voi yleensä sanoa, että se on huono. Castrén kirjoittaa heistä: „ostjakki elää enimmäkseen päiväkseen. Jos hänen on onnistunut saada saalista enemmän kuin päiväksi tarvitaan, makaa hän seuraavan päivän tai vetäytyy lähimpään kapakkaan. Ostjakin elämä on vielä raakaa, laiskottelevaa ja huoletonta elostamista, mutta kauan se ei voi sellaiseksi jäädä. Jo Theokritus laulaa että köyhyys on taitojen opettaja, ja ostjakein aineellinen elämä nykyään on sel-

¹ Castrén näkyy arvelevan, että venäläiset eivät ole opettaneet ostjakeille uusia kalastustapoja, perustuen siihen että ostjakeilla on omat nimityksensä nykyään käytännössä oleville kalastusesineille, ja ostjakkien ilmoitukseen että he ammoisista ajoista ovat osanneet valmistaa kalastusneuvoja eräästä polttiais- (urtica) lajista, josta vieläkin paikottain hurstia kudotaan. Samalla hän kuitenkin huomauttaa venäläisten väittävän, että ostjakit ennen heidän tuloaan eivät tunteneet nuottaa ja monia muita pyyntiesineitä, vaan kalastivat pienissä järvisä, joissa ja lahdissa, jotka he keväätvedellä salpasivat, veden laskettua pyytäen suurempiin vesiin pyrkivää kalaa eräänlaisilla liistemeroilla. — Onko ostjakein nykyinen kalastustapa vain kehittyneempi muoto vanhasta, vai ovatko he omistaneet uusia pyyntiesineitä venäläisiltä, siihen saanemme piakkoin selvityksen asiaan perehtyneeltä suomalaiselta tutkijalta.

Setripähkinäin kerääminen Vach-joella.

lainen, että se pakoittaa heidät vasten tahtoaankin edistymään sivistyksessä.“ Kuudettakymmentä vuotta on kulunut siitä kun Castrén tämän kirjoitti, mutta ostjakin aineellisessa toimeentulossa ei ole suurtakaan parannusta tapahtunut; ei köyhyyskään aina näy onnistuvan opetuksessaan, Tosin ostjakki nyt asuu paremmin, pukeutuu paremmin kuin puoli vuosisataa sitten, mutta useimmilla seuduilla ei aineellisesta *hyvin*-voinnista ole puhettakaan. Voit kyllä nähdä ostjakilla hyvän asunnon, voit nähdä miten hän käy puettuna ehyeen vaatteukseen, syö „valkeata“ leipää, käyttää paljon teetä, sokeria ja viinaa, mutta jos saisit vilkaista häntä „elättävän“ tai „elättävien“ kauppiasten kirjoihin, näkisit että tuo näennäinen hyvinvointi ei ole hänen omaa ansiotansa. Mutta velka ei useankaan ostjakin mieltä paina.¹ — Olen monesti kysynyt ostjakeilta, miksi he hyvinä saalisvuosina eivät koeta säästää jotakin pahan päivän varaksi, ja monta kertaa olen saanut vastaukseksi, että puutteen aikana kyllä „valtio elättää“. Valtion aputoimet, etupäässä jauhovarastojen perustaminen, joista epäilemättä on ollut suuri hyöty, ovat antaneet ostjakeille sen käsityksen, että valtio on *velvollinen* heitä elättämään. Tämän käsityksen juurtuminen on luullakseni hyvinkin suurena syynä siihen, että ostjakin elämä vieläkin on „laiskottelevaa ja huoletonta elostamista“. Ostjakilla ei ole sen korkeampaa päämäärää kuin hengen säilyttäminen, ja vakuutettuna siitä, ettei valtio anna hänen nälkään kuolla, hän ei tahdo vai-vautua enemmän kuin ansaitakseen sen mitä päivän tarpeeksi ja hetkel-listen nautintojen saavuttamiseksi on välttämätöntä.

Uskonnoiltaan Irtysh-ostjakit ovat kaikki kreikkalaiskatolisia sekä vi-rallisten tietojen että heidän oman ilmoituksensa mukaan. Mutta omista-mansa tai paremmin sanoen heille omistetun uskonnon totuuksista eivät he juuri mitään tiedä, ja papin opetuksista, jos he sellaisia joskus sat-tuisivat kuulemaan, ymmärtävät melkein yhtä vähän kuin entinen ost-jakki, joka rukouksia selittäneen lähetyssaarnaajan kysymykseen, ymmär-sikö hän nyt, mitä merkitsivät sanat: „mutta päästä meitä pahasta“, vas-

¹ Huomautettava on, että useat kauppiaat ovat itse syypääst suojattiansa huolimattomuuteen velka-asioissa. Velkaa antamalla, useinkin tyrkyttämällä kauppias toivoo saavansa pitää ostjakin kynsissään ja hyötyvänsä hänen saa-liistaan. Ja kerran kauppiaan kirjaan jouduttuaan on ostjakin hyvin vaikea vapaaksi päästä. Ostjakki tämän tietää, ja se hänet huolimattomaksi velois-taan tekee.

tasi kotvasen mietittyään: „ymmärrän; ne merkitsevät vapahda meitä sasedatelista“. ¹ Parisataa vuotta on kulunut kristinuskon levittämisestä Irtyshin seutuuihin, niiden kuluessa on ostjakki oppinut vakuuttamaan kysyvälle, että jumala on yksi, tietävätpä muutamat sanoa, että tuo jumala on kaikkivoipa ja kaikkivaltias; hän on oppinut tekemään ristinmerkin, huokaamaan usein ja hartaasti — varsinkin vieraan virkamiehen kuullen — „Herra armahda!“, mutta onko hän muuta oppinut, siitä en parhaimmalla tahdollanikaan ole tietoa saanut. Hän kastattaa lapsensa, vihkiytyy avioliittoon — harvat elävät vihkiytymättä — hautauttaa kuolleensa, mutta *miksi* näin on tehtävä, siitä en usko yhdenkään ostjakin osaavan oikeaa selkoa tehdä. Käy hän joskus kirkossakin asettamassa tuohuksen pyhäinkuvan eteen. Vanhat pakanalliset uskomukset ja enimäkseen taikauskoiselta venäläiseltä rahvaalta omistetut hyvinkin apokryfiset tiedot uudesta opista ovat sekoittuneet moiseksi sekamelskaksi, että on todella vaikea sanoa, ovatko ostjakit luettavat kristityihin vai pakanoihin. Totta on, että usko *vanhoihin* jumaliin on hyvinkin heikennyt, harvassa talossa voi löytää enää kotijumalia, uhrin kotoisille ja paikallisille haltioille ovat vain paikottain säilyneet, uhriaitat ovat lahonneet eikä ole enää niin hartaita, jotka ne pystyttäisivät ja täyttäisivät antimilla, pyhiä uhripuita ei enää uhriteuraan verellä kostuteta, uhrimetsiköt ovat unhoituksiin joutuneet, mutta sittenkin vielä tuosta vanhasta, ostjakin lihaan ja vereen piintyneestä uskonnosta on paljon jälkiä säilynyt. Ja uusi uskonto ostjakeilla on saanut pakanallisen leiman; aivan samoin kuin ostjakki ennen laittoi tuuhean sopulilakin kotijumalalleen onnistutuaan metsästyksessä, aivan samoin hän nykyään pystyttää kirkossa kynttilän pyhäinkuvan eteen luvattuaan näin tehdä, jos aiottu yrityksensä onnistuisi. Eräskin ostjakki lupasi, jos saalista saisi, palkata papin toimittamaan rukouksen kirkossa; saalis oli runsas, ja ostjakki piti lupauksensa; en tiedä sanoa, sanoiko hän papille todellisen syyn. Toisin sanoen: kirkon pyhimykset korvaavat nyt osalle ostjakkeja entiset käsin tehdyt kotoiset ja paikalliset haltiat — metsän- ja vedenhaltialle uhria vielä luonnossa kannetaan. Sanoin *osalle ostjakkeja*, sillä osa palvelee vielä vanhoja jumaliaan ja monet nuorempaa polvea eivät oikeastaan palvele ketään, metsän- ja vedenhaltiaa lukematta. — Että asianlaita näin

¹ Sasedatel on poliisivirkamies, vastaa jotenkin meidän nimismiestämme.

on, siitä täytyy ehdottomasti osaksi syyttää papistoa, vaikka olenkin ensimmäinen myöntämään, että opetuksen jakaminen ostjakeille useissa seu-
duissa on hyvin vaikeaa, he kun asuvat hajallaan ja välimatkat ovat sa-
toja virstoja. Mutta Irtysillä ja Kondalla papistolle olisi jotenkin huo-
kea lähetystyötä toimittaa, jos vain olisi halua ja rakkautta siihen. Oi-
kein jouduin ymmälle, kun kerran muuan Irtyshin rannalla asuva pappi
valitti ikävänsä, johon muka työnpuute oli syynä. Minun mielestäni
tällä olisi papille tarpeeksi työtä, vaikka heitä olisi puolikymmentä pitä-
jässään. Siperiassa jos missään toteutuu hengellisellä työvainiolla sana:
„työtä on paljon, mutta työmiehiä vähän.“

Siveellisessä suhteessa ei venäläinen vaikutus ole nostanut ostjak-
keja, päinvastoin. Eikä se kumma olekaan. Siperian kansoittajat eivät
olleet valiojoukkoa, vaan suureksi osaksi yhteiskunnan hylkiöitä, ja kun
tällaisista aineksista kokoonpantu rahvas joutui sivistyksen apostoleiksi,
ei hyviä hedelmiä tarvitse odottaakaan. Juoppous, siveettömyys, epä-
rehellisyys, omanvoitonpyyntö, ovat ostjakkienkin keskuudessa saaneet
tukevan jalansijan ja ovat yhä vain levenemässä laajemmalle alueelle. Ja
juuri tämä seikka, ostjakkein siveellinen ja henkinen rappeutuminen
seurauksineen on ollut ja on turmiollisin ostjakkikansalle, niinkuin se
on tuhon tuova jokaiselle siihen tilaan joutuneelle kansalle ja yksityi-
selle ihmiselle.

Se vähäinen osa Irtysh-rahvasta, joka jaksaa pelastua koko ostjak-
kikansaa uhkaavasta lopusta, sukupuuttoon kuolemisesta, ei voi säilyttää
kansallisuuttansa, vaan joutuu ehdottomasti venäläisyyden tukahutetta-
vaksi, unhoittaa isiensä kielen omistaen uuden. Näin on jo osaksi käy-
nytkin, eteläisimmät ostjakit ovat jo melkein venäläistyneet, tapaapa jo
Demjanskoen seuduilla ostjakkeja, jotka eivät ostjakkilaista sanaa tiedä;
Samarovon lähellä on kokonainen suuri kylä venäläistynyt. Demjanskoen
ja Samarovon keskivälillä olevissa suurenpuoleisissa kylissä sekä Kon-
dalla ja Demjankalla on vielä ostjakki asukasten keskinäisenä puhekiele-
nä, mutta kaikkialla ovat asukkaat kaksikielisiä, joka on väliaste puhe-
kielen vaihtuessa. Venäjän kielen taito ja sen käyttäminen keskustelussa
venäläisten kera totuttaa ostjakit keskinäisessä puheessaankin venäjää
käyttämään; kuta enemmän ostjakit tottuvat vierasta kieltä käyttämään,
sitä enemmän heidän oma kielivarastonsa köyhtyy omaperäisistä ainek-
sista. Irtysillä on kyliä, joissa vanhukset vielä puhuvat ostjakkia,

mutta nuoremman polven kieli on jo niin köyhää, etteivät he sillä voi täydelleen ajatuksiaan ilmaista, ja on luonnollista, että he puhekielenään käyttävät venäjää, jota täysin hallitsevat. Lisäksi venäjä on valtakieli, sitä puhuvat sekä talonpojat että korkeat herrat, ja tämä on omiansa antamaan sille ja sen puhujille jonkunlaisen etevämyyden, jonkunlaisen hienouden, niin sanoakseni. Vanhemmat meillä tietänevät kertoa paljonkin juttuja, miten joku pomo puolisataa vuotta sitten ja myöhemmin onnistumatta koetti ruotsia solkata herrasta käydäkseen, miten „herasduomari“ piti arvoaan kohottavana olla ymmärtävinään herrassyötingin ruotsia ja miten joku supisuomalainen palvelustyttökkin koetti pukea ajatuksensa vieraaseen, sopimattomaan kuoreen „att intte vinnana vörestoo“. Eikähän tuo vielä nytkään taida olla tuntematon ilmiö Suomessa, että suomenkielinen ylioppilaskin omistaa vieraan kielen päästäkseen „fiiniin“ joukkoon, ja että joku suutari tai räätäli hankkii lapsillensa ruotsinkielisen koulusivistyksen tehdäkseen heistä „herrasväkeä“. Kun tällaisia esimerkkejä saa nähdä sivistyskansan parissa, ei ole ihmeteltävä, jos yksi ja toinen sivistymätön ostjakki koettaa omistaa valtakielen, joka antaa hänelle etusijan veljiensä joukossa. Mutta yleensä on kuitenkin sanottava, että sivistymätön ostjakki tässä suhteessa on uskollisempi isiensä kielelle ja kansallisuudelle, kuin edellisissä esimerkeissä mainitut puolisivistyneet suomalaiset; hän on vielä sillä kannalla, ettei ymmärrä tavoitella loistoa ja kunniaa. Mutta sivistyksen karttuessa tämäkin syy rupeaa enemmän ja enemmän vaikuttamaan ostjakkikansan tuhoksi, sen kielen ja kansallisuuden häviöksi.

Milloin loppu tulee, on tietysti mahdoton sanoa. Jos kehitys saisi kulkea rauhallisesti, ikäänkuin itsestään, voisi sanoa, ettei parin, kolmen miespolven manalle mentyä Irtyshin rannoilla ja Demjankalla ole kuin hajanaisia jätteitä ostjakkirahvaasta. Mutta kansojenkaan kehitys ei ole tasaista nousemista tai laskeutumista. Ulkonaiset voimat panevat kehityksen rattaan milloin nopeammin liukumaan, milloin koettavat sen kulkea hidastuttaa. Mutta pysähdyttää kehitystä eivät ulkonaiset voimat voi, se kulkee eteenpäin olipa kulku sitten myötä- tai vastamäkeen. Irtysh-rahvaan päivä on iltaan kallistumassa, kohtalotar jo valmistelee saksiansa leikatakseen sen elämänlangan. Ostjakit sulavat kuin lumi kevätauringon paisteessa: rinteillä, jopa aukeallakin näkyy pälviiä, ja päivä päivältä paahtaa aurinko kuumemmasti lisäten sulamisen vauhtia.

Pian ei ole talvivaipasta nähtävänä muuta kuin ravitseva muta uuden heinän juurella. Synkistä rotkoista tai metsän sisästä jonkun komon juurelta tarkkaava kulkija voi löytää kulon tai varisseiden lehtien peittämän jäätikön, mutta vihoittavassa luonnossa ei mikään muistuta sitä, että joku aika sitten samoilla seuduin hallitsi talven valta.

4.

„Päästä on pino alettava“, sanoo suomalainen sananlasku, ja tätä viisasta oppiohjetta noudattaen olisi meidänkin Obille lähdettyämme ensiksi tutustuttava Irtyshiä likimpänä asuviin ostjakeihin. Mutta Siperiassa matkustaja ei ole kokonaan oma herransa: hänen täytyy asettaa matkansa vuodenaikojen mukaan. Pyydän sentähden lukijalta anteeksi, että vien hänet kauas Surgutin itäpuolelle, ostjakkialueen koilliskulmaan, jättäen lännenpänä asuvat toiseen kertaan, jos siihen eletään. Mutta kun hyvä tapa vaatii, että on käytävä ensi työksi tervehtimässä paikkakunnan „honoratiores“ — sen laiminlöymisestä on minulla hiukan harmia tuottanut kokemus —, pitää meidän pistäytyä kunniaterveisille *Surgutiin*, sillä kyllä se vierailun ansaitsee, ikänsä ja ostjakkimaille tekemiensä palvelusten perustalla.

1590-luvulla vallitsi luoteis-Siperiassa vilkas toimeliaisuus: Moskovan hallitus pyrki vahvistamaan valtaansa äskettäin sen valtaan joutuneilla ostjakkialueilla. Valtansa tueksi ja keskustaksi vastaiselle toiminnalleen se perusti sopiviin paikkoihin varustuksia, kasakkiasemia. Niin syntyi Berezov, samanlainen on Surgutinkin alku. Noin 300 virstaa Samarovosta itään, pienen Obin putaan rannalla asui ostjakk-„ruhtinas“ Partak. Hänestä kertoo Castrén kansan kertomusten mukaan: „Vaikka Jermak jo oli murtanut Kutshum kaanin vallan, kukistanut vogulit ja voittanut irtyshiläiset ostjakkisuvut, uskalsi Partak kuitenkin antautua taisteluun vihollisen kera. Taisteluaseina oli ostjakeilla jousi ja nuoli, kasakeilla oli kanunojakin. Luonnollista on että niin epäveroisilla aseilla taistellessa ostjakit tuhoontuivat, heidän varustuksensa joutui vihollisen käsiin“. Ostjakkivarustuksen sijalle kohosi kasakkiasema,

jonka ympäristölle vähitellen Surgutin kaupunki syntyi laajan seudun valtiaaksi. Sen asukkaat eivät olleet, kuten esim. Samarovon, valloittavan joukon jäljestä seuraavia, ansiota etsiviä talonpoikia, vaan he olivat valtion palveluksessa ja sen suojaan nojautuvia, tosin hyvin omapäisesti ainakin aluksi toimivia sotureja, joiden päätehtävänä ja melkein ainoana velvollisuutena oli koota ja Moskovaan lähettää uusien alamaisten vero-
rahat. Tiheitä veroitusretkiä tehtiin kaikille suunnille, eikä näillä veroitusretkillä tietysti pidetty huolta vain valtionvaraston vaatimuksista, vaan kerääjät pitivät kyllä huolen omistakin pusseistansa. Obilla ja sen syrjä-
joilla asuvat kukisti kasakin pyssy, piikki ja pamppu, kantoipa jäisillä, hyisillä tundroillakin asuva samojeedi antimensa mahtavan valtiaan lähe-
teille. Hengen, kunnian ja omaisuuden turvaa ei ostjakkimailla enää ollut: vastustelijat menettivät henkensä tai vapautensa, naiset olivat suojattomia väkivallalta, veronkannossa ei „kymmenyksiin“ tyydytty. Mahtava oli silloin Surgut, peljätyt sen asukkaat, synkkäkasvoiset aron-
pojat. Mutta „liukas maailman tie“. Huonoja aikoja sattui, metsän satumaiset rikkaudet alkoivat kuivua, ostjakit köyhtyivät, tiheet tulipalot hävittivät Surgutin asukasten rikkauksia. Uusi järjestys tuli viimein ostjakkimaillekin, lakiin perustuvat hallintotavat pantiin täälläkin vähitellen käytäntöön, pamppu menetti laintulkitsijan arvon. Loiskasveina eläneet, ostjakkien työstä ja hiestä kukoistuksensa ja vaurautensa suuritta vai-
voitta imeneet surgutilaiset joutuivat vähitellen uusiin elinehtoihin, heidän oli, tosin osaksi samasta maaperästä, vaivalla ja työllä elantonsa saatava. Ja keveään ansioon ja elämäänsä tottuneet surgutilaiset eivät olleet miehiä tarmolla käymään kovaa elämäntaistelua, säilyttämään ja kartuttamaan aineellista hyvinvointiaan. Castrén kirjoittaa v. 1845: „Surkea on kaupungin ulkonäkö. Siellä täällä palaneiden talonraunioiden keskellä seisovat kurjat hökkelit ovat ainoat jäänökset muinoin mahtavasta kaupungista¹. Täällä ei ole ainoatakaan siivoa katuja, ei yhtään kun-
nollista rakennusta, harvoin tapaavat lasi-ikkunoita, ja eheät ruudut ovat melkein harvinaisuuksia. Köyhyys on viimeisten vuosikymmenien kuluessa lisääntynyt siinä määrin, ettei kaupunki ole voinut suorittaa verojansa valtiolle. Tästä syystä se on menettänyt etuoikeutensa lohdutukseksen säilyttäen vain kaupugin nimen.“ Noussut on kuitenkin Surgut tuhas-

¹ v. 1840 tulipalo hävitti kaupungin (C:n muist.).

tansa, joskaan ei kukoistukseen, niin kuitenkin välttävään hyvinvointiin. Jo ulkomuotokin sitä todistaa. Siperialaisen mielestä tavallisen hyvin rakennetut talot ovat sijoitetut leveiden, tietysti hoitamattomien katujen varsille. Eivät kadut kesällä ole niinkään siivottomia, niiden suurinta osaa kun peittää viheriä ruohovaippa, ja kun kotieläimet ovat kesälaitumella kaupungin piirin ulkopulella. Taloista on suurin osa pieniä, mutta näkeepä täällä jo komeitakin rakennuksia, aivan kaupunginmallisia. Ja jos pistäyt surugutilaisen pohatan taloon, et luule Siperiassa olevasi-kaan: siellä upeilevat hienot akkunaverhot, komeat matot, kiiltävät huonekalut, silalut katto- ja pöytälamput, kyntiläjalat ja -häkkyrät; rehevät huonekasvit muistuttavat maasta „wo die Citronen blühen“. Köyhänkin vierashuoneen seiniä peittävät paperiverhot, parassoppi on täynnä kullan- ja hopeanvärisiä pyhimyskuvia, seinillä voit ihaila Skobelevin ja Suvorovin urhotöitä, helvetin vaivoja, viimeistä tuomiota, pyhimysten elämää esitettyinä enemmän tai vähemmän karkeissa, apokryfisissä painokuvissa. Eiväthän kyllä hetikään jokaisessa talossa seinät ja lattia täydellisesti estä vihuria ja pakkasta huoneeseen tunkeutumasta, monessa talossa ovat ikkunaruudut palaisista kokoonpannut, mutta tämä on kylmän Siperian asukkaan mielestä „tarpeellisessa kunnossa“ olemista. Ja kun vielä lisäämme, että useimpien mielestä hyvään järjestykseen kuuluvat nurkissa y. m. näkymättömissä paikoissa säilytetyt rikkaläjät, runsaanpuoleiset russakka-, lude- y. m. varastot, lienemme kyliksi tehneet selkoa asukkaiden ulkoisesta ympäristöstä. Asukkaat ovat suurimmaksi osaksi entisten kasakkien jälkeläisiä, jotka ovat menettäneet kasakkioikeutensa ja — mikä vielä pahempi tšäkaläisen mielestä — kasakkioikeuksia seuranneen, valtiolta saadun kuukautisen jauho- ja suurima-avun. Toimeentuloansa saadakseen on heidän nykyään turvauduttava karjanpitoon, kalastukseen, setrinpähkinäin keräämiseen, halkojen hankintaan höyry-laivojen tarpeeksi, rahdinvetoon ja tuohon Siperian venäläisten erittäin rakastamaan toimeen: kaupankäyntiin. Ja kaikkien näiden tulolähteiden käyttämiseen on surgutilaisella kyllä tilaisuutta. Silmänkannattavat niityt eivät tšäkaläisillä tule koskaan lähipuullekaan korjatuiksi, mahtava Ob elättää kaloja mahdollomat laumat, setri- ja halkometsiä on laajoja, ja rahdinvedosta maksetaan jonkunlaisia palkkoja. Jos kulkuyhteys muuhun maailmaan, markkinapaikoille, olisi huokeampi, voisi yhtyä erään venäläisen kirjailijan sanoihin, ettei missään raa'alla työllä voi ansaita

niin paljoa ja niin hyvää toimeentuloa kuin Surgutin seuduilla ja yleensä täällä Obin kulmilla. Mutta tässä on mielestäni pari pahaa „jos“ia: jos kulkuyhteys olisi hyvä ja jos silloinkin asutusolot pysyisivät jotenkin samoina kuin nykyään. Nämä „jos“it ovat esteenä surgutilaisten rikastumiselle, ja niihin tulee lisäksi vielä monta muutakin. Mainittu kirjailija, joka vakuuttaa tuntevansa Surgutin olot, kirjoittaa: „Surgutilaisella ei ole työhön erityistä taipumusta. Hänen ihanteensa on kevyt elämä, hän rakastaa enemmän kaupankäyntiä kuin paljon vaivaa vaativaa kalanpyyntiä ja metsästystä, vaikka viimeainitusta voitto olisi-kin suurempi. Surgutilaisen „pia desideria“ on vaihtokauppa ostjakkien ja samojeedien kanssa. „Miksi vaivautuisin kalan pyynnissä, miksi läksisin joelle paleltumaan ja kastumaan ja kärsimään kaikenlaisia puutteita. Onhan paljoa parempaa, mukavampaa ja vaarattomampaa, jos puolivilli, nälkäinen alkuasukas ottaa osalleen epämiellyttävän ja vaaranalaisen pyynnin ja minä sitten vaihdan hänen saaliinsa vedellä, karpäissienillä ja tupakalla sekoitettuun viinaan“, näin tai melkein näin ajattelee surgutilainen.“ Mutta pienenkin vaihtokaupan käymiseen sietäisi olla jonkun verran liikepääomaa, ja sitä on liian vähän. Tavallisen surgutilaisen kauppakaan ei anna rikkauksia. Vaikka Surgutissa yleinen toimeentulo onkin välttävä (kerjäläisiä esim. ei ole), niin ei, saman kirjailijan esitystä myöten, aineellinen toimeentulo voi loistavaksi tulla; siihen on syynä nykyisen asujamiston „pääomattomuus“, tuhlaavaisuus, tarmottomuus, laiskuus, neuvokkaisuuden ja rohkeuden puute, joita viimeainittuja varsinkin salaisessa viinakaupassa tarvittaisiin“. Siis jotenkin paljon „jos“ia estämässä hyvinvoinnin kasvamista!

Ei kuitenkaan tarvitse ajatellakkaan, ettei Surgutissa olisi rikkaita miehiä, varallisuuteen katsoen päätä pitempiä kaikkea kansaa. Surgutin piiri on laaja, vaikkakin aineellisesti ja väkiluvultaan heikompi esim. Berezovin aluetta. Harvoja on täällä noita maankuuluja rantahiekkvoja, jotka ala-Obilla kalastusta harjoittaville antavat tuhansia taskuun: metsäkin on aineistaan niukempi. Mutta Surgutinkaan seudut eivät anna neuvokkaan ja keinoista välittämättömän miehen nälkään kuolla. Kauppaa käyvällä on laaja „vaikutusala“, ja kilpailun laimeus antaa tilaisuuden hyvän voiton saamiseen. Onpa joku henki, hyväkö vai paha, en tiedä, siunannut muutamille kylliksi tämän maailman hyvyttä. Eihän tietysti mitään olisi sanottavaa, jos nuo rikkaudet olisivat rehellisellä

työllä ansaittuja, mutta tahtoo vähän käydä karvaaksi mieli, kun näkee pohatan pöyhistelevän ja kuulee halveksien puhuvan ostjakkiraukasta ja kun tietää, että juuri tuo nälkäinen ostjakki, tuo venäläisten asukasten halveksima „koira“ on saanut kestää päivän kuorman ja helteen pohatan rikkauksia koottaessa, kun tietää että rikkaan hyvinvointi on ostettu alkurahvaan turmiolla. Mutta rikasta hyvin vähän ajatteluttaa tekonsa, rikkauksien kokoojille kukkaron vaatimus pyhittää keinot. Niin on asiantaita muuallakin ja erittäinkin Siperiassa. Sattuuhan kyllä että elämänsä ehtoolla kauppias, helvettiä peljäten, rupeaa menettelyänsä katumaan, lahjoittaa kirkkoille suuria summia sielunsa pelastukseksi; joku määrää ruumiinsa haudattavaksi kaiken kansan tallattavaksi, toinen pyytää julkisesti syntejensä anteeksi, mutta nämä tapaukset ovat hyvin harvinaisia, eikä niistä ole mitään hyötyä ja parannusta myöhempien toimintaan nähden. Totta on että aikaisempi nyrkkivalta on saanut väistyä ulkonaisesti hienomman nylkemistavan tieltä, mutta vielä vaaditaan paljon ponnistuksia, ennenkuin tšekäläinen alkuasukas pääsee vapaaksi niistä kiristyspihdeistä, joihin menneet ajat ovat hänen puristaneet, ennenkuin Surgut lakkaa olemasta sinä, minä se aina on ollut: hämähäkkinä, joka juo kuiviin verkkoonsa takertuneiden kärpästen elinneeet.

5.

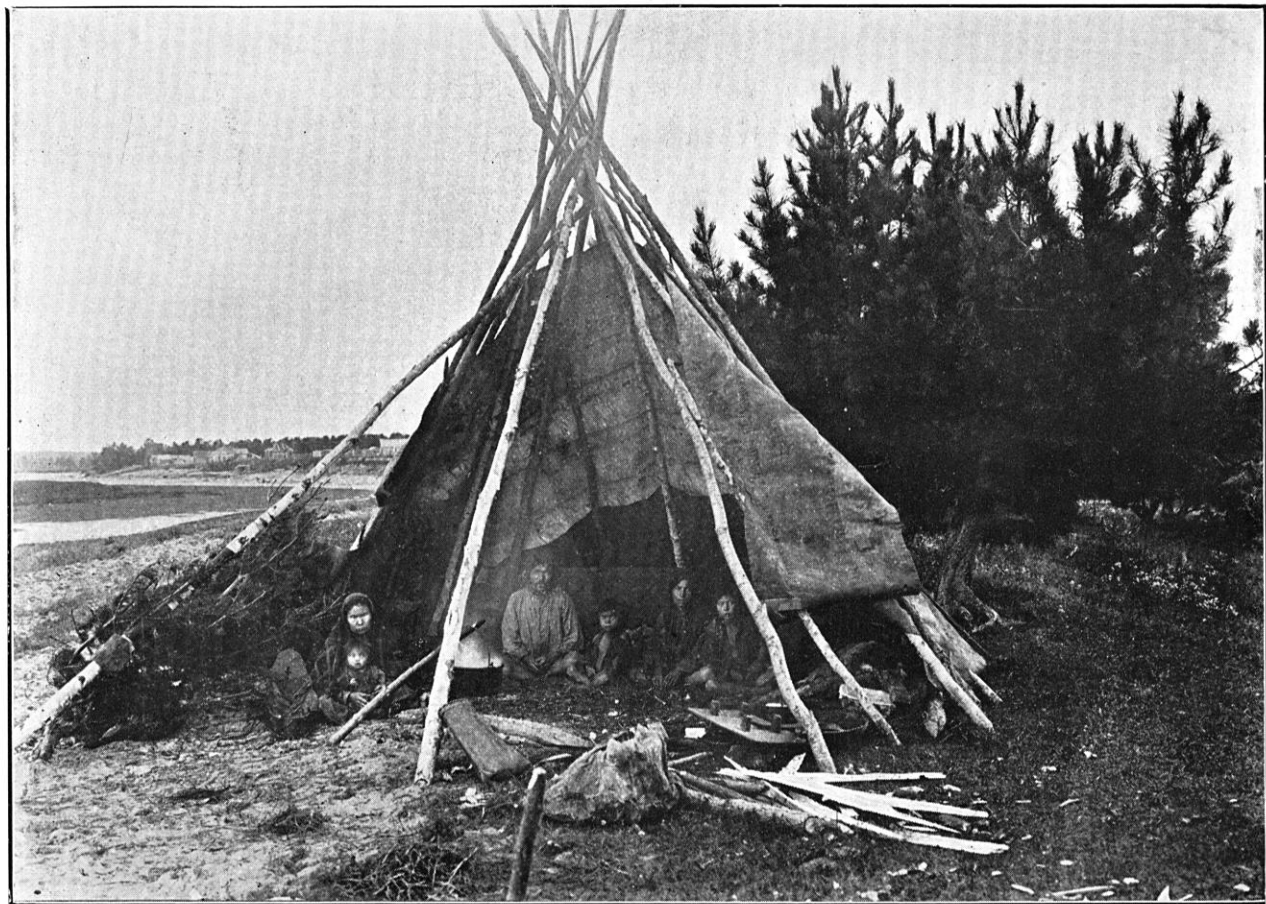
Ei tahtonut tänä vuonna kesäntulosta mitään tulla. Huhtikuun lämpimät sulattivat lumen ja toukokuu vapautti vedet jääkahleista. Mutta kesäkuu muuttuikin „talvikuuksi!“, pohjoinen viima oli lakkaamatta liikkeessä, taivas koetti pysytellä pilvien suojassa, ilma oli harmaata, sumuista, kosteaa. Ihmiset turvautuivat turkkeihinsa ja lämpimiin suojiin, väristen elukat kulkivat laumalla nyhtäen ruuakseen kituuttaen nousevaa ruohoa. Lehtikin säikähti; peljäten vihmaa ja vihuria koetti sekin peittää päättään niin kauan kuin suinkin suojaavaan silmikon koppaan. Kylmä tukahutti lintujen riemun, kesäisen viserryksen sijasta saimme kuulla tuulen ulvovan nurkissa ja tumman havumetsän valittaen laulavan ikäänkuin luonnon hautausvirttä. Ei ole hauskaa tuollaisena aikana matkustaa maisin, mutta vesitse kulkeminen vielä kurjempaa on. Kosteus ja kylmyys vaivaa ruumista, ja luonnon harmaus lannistaa

mielen. Mielellään silloin matkalainen näkee majatalon lähestyvän, voidakseen huonelämpimässä levähtää hetkisen, saada kupin kuumaa suuhunsa ja joksikin tunniksi uinahtaa kuivalle penkillä tai lattialle. Se on nautintoa, jota kokematon ei voi käsittää.

Runsailta ruokavaroilla ja tuttavien onnellisen matkan toivotuksilla evästettyinä läksimme Surgutin rannasta. Vihmoi vettä aikalailla ja tuulikin oli kovanpuolinen, mutta kun saattajat eivät sanoneet niitä pelkäävänsä, tarvitsi minun niistä vielä vähemmän huolia. Toivoimme tuulen yöksi tyyntyvän, mutta saimme taaskin nähdä että Pohjan ukko ei yölläkään levähdä. — Vienen karjalaiset sanovat hänellä olevan pahankurisen eukon ja ukon pitkäaikaisen vihan johtuvan perheriidoista. Yöksi nousi vielä hurjempi myrsky, vettä valui kuin taivaan akkunat olisivat auenneet. Säänpitoon ei ollut tilaisuutta — vettä kaikkialla —, eteenpäin oli mentävä. Kamalasti pieni venho keikkui; Jumalan joen¹ haltia tahtoi sen jo saaliikseen saada miehineen päivineen. Taivaasta tuleva vesi kasteli saattajat läpimärjiksi, ja tuontuostakin he saivat joesta ryöpyn niskaansa. Heidän mieliänsä ei kurja matkailma kuitenkaan lannistanut, olipa heillä aikaa leikkiäkin laskemaan. Paras heistä huomautti tovereilleen miten heidän veden tulosta sietä olla kiitollisia; eihän nyt muka tarvinnut vaivautua uimaan eikä vaivata vaimojaan vaatteenpesulla, kun puhdistuksesta Jumala piti huolen. — Samanlainen „pyykki“ oli toisellakin välillä, ja päätin sentähden pysähtyä toiseen majataloon, joka oli ostjakkilainen, odottamaan parempaa säätä. Viiden-, kuudenkymmenen virstan kulkeminen heittelehtävässä venheessä oli minuun jo siksi vaikuttanut, että olin mielissäni muutamien hetkien pysähdyksestä. Kuvailin jo mielessäni istuvani höyryävän teekeittiön ääressä nauttimassa suurempaa mukavuutta kuin ahdas kajukki voi tarjota, mutta sain taas kokea, ettei laskua ole tehtävä isäntää kuulematta. „Tuolta majatalo kohta alkaa näkyä“, sanoi perämies viitaten muutamaa lehtimetsää kasvavaan matalaan niemekkeeseen. Mutta parhaimmalla tahdollakaan en suojaavan majan harjaa voinut eroittaa, ja kysymyksiin perämies vain

¹ Obin syrjäojki, venäjäksi Tremjogan; ostjakit sitä kutsuvat Jumalan joeksi.

Ostjakkilainen telttä.

hiukan pilkallisesti hymyillen vakuutti meidän saapuvan parhaimpaan näillä seuduilla olevaan majataloon. Ja miehen pilkallisen hymyilyn syy selvisi minulle heti kun olimme rantaan laskeneet: tässä kievarissa ei ollut huoneita matkustaville. Muutamien sylien päähän rannasta oli kyhätty kaksi tuohimajaa ja vähän etempänä näin korkeilla jaloilla seisovan aitan. Olen sittemmin nähnyt paljonkin ostjakkilaisia tuohimajoja, mutta en yhtään noin kurjaa *vakituista* asuntoa — tilapäiseksi asunnoksi voi tietysti vaikka kuusen juuri kelvata. Talon isävanhus kahden nuorimman lapsensa kera oli pyhittänyt itselleen aitanaluksen; sinne olivat he pingoittaneet makuu-uutimensa, ja irtolaisen, tuulen mukaan aitan eri sivuille asetettavan tuohilevyisen seinälaatan oli asukkaita myrskyiltä ja sateelta suojeltava. Nuorempi, äsken naimisiin mennyt poika vietti kuherruskuukausiaan teltassa, joka muodoltaan muistutti toisesta päästään tukittua holvikäytävää, mutta suuruudeltaan suurenpuoleista koirankoppia. Makaamaan siinä pitkinpäin näytti sopivan, mutta istumisen oli niin ja näin; jos jonkun leveään Savon emännän olisi ollut pakko sinne kömpiä, niin olisi hän luullakseni kiikkiin joutunut. Mutta vanhimman, ontuvan pojan asunto se sittenkin paras oli. Viihdyttävä toisiansa vastaan pystytetyille riuvuille oli kyllä levitetty tuohilevyjä seiniksi, mutta niin huolimattomasti, että saumoihin jäi suuria aukkoja, joista tuulella oli vapaa pääsy. Koirille ja pienille ostjakkinalikoille näkyi tämä hyvin harvinainen telttamuoto olevan erittäin mukava: heidän ei tarvinnut ulos päästäkseen ovea etsiä, heillä oli tie jokaisessa tuohilevyjen lomassa. Saattajani, perämies oli jo majaan ehtinyt, ja kehoitti minuakin „pirttiin“ astumaan. Ovi oli tietysti hyvin matala. Kun ovenpielessä istuva emäntä oli siirtänyt paljaat säärensä syrjempään ja ottanut haahloista padan, pääsin ovesta selvittyäni yhdellä harppauksella tulisijan taakse, johon vieraalle halko oli rahiksi asetettu. Suuruudeltaan oli jurtan lattia-ala n. 4—5 kyynärää läpimitassa, joten tilaa liikkumaan ei juuri ollut kun makaavat lapset ja koirat siitä jo kolmannesta pitivät hallussaan. Kolme henkeä meitä istui tulisijan ympärillä, ja ehkä neljäs olisi lisäksi mahtunut. Ei tehnyt mieli kauan vierailemaan. Likaisista vaatteista, lattialle levitetyistä heinistä, kalanjätteistä, lapsista ja koirista lähtevä tuoksu sekä uudelleen tulelle asetetusta kalanrasvapaadasta nouseva katku ajoivat minut piankin ulkoilmaan, huolimatta siitä että nenäni jo olikin vähän tottunut Siperian ilmaan. Mielestäni isäukko

sittenkin oli parhaan osan valinnut asettuessaan aitan alle. Siellä oli ainakin raitista ilmaa kylliksi; ehkä kuitenkin rahvaan terveys- ja asumusoloja tutkivat lääkärimme olisivat jo siunustelleet raittiuden ylenpalttisuutta. Aika nuotion olivat saattajani virittäneet aitan seinustalle ja koettivat siinä kuivailla märkiä vaatteitaan. Mutta ei nuotiosta kovinkaan suurta hyötyä ollut kontistuneille jäsenille: kun etupuolta lämmitti, paleli selkää. Talonväkeä vain ei kylmyys näkynyt haittaavan. Poronnahkaiseen säkkiturkkiin puettu isäntä askaroitsi niitä näitä, samanlaiseen pukuun pukeutunut pikku emäntä, n. 12 vuotias, kiinnitteli aika näppärästi ludalla vahvikevarpoja tuohisten laitoihin. Iloisen ja tyytyväisen näköisenä pieni pojanvekarakin koetti isän veitsellä muodostella puupalikoista laivoja, joita sitten voisi lähettää vieraisiin maihin tuomaan täytensä eloa; työ näkyi olevan hauskaa, koska hän ei joutanut lämmittelemään kylmän viiman ahdistamia paljaita jalkojaan tai sen punaiseksi puhumaa nenäänsä. Ja mitäpä hän osasi kaivatakkaan. Olihan nyt kesä, jolloin ei kukaan kylmään kuitenkaan kangistu, olihan hän juuri täyttänyt vatsansa kalarokalla, jonka jäännöksiä ja jätteitä siellä täällä tuohisissa ja maassa viruu. Meissä tuo ruuan näkeminen ei ruokahalua herätä, päinvastoin. Parempi vaikutus näkyy tuohisilla olevan pariin, kolmeen koiraan; niiden silmistä voit lukea että tuohisen sisällys on maailman parasta herkkua. Emännän vartioivan silmän välttyessä sieppaavat ne suullisen ruotoja, joskus koko kalankin, saaden rohkeutensa palkaksi kolauksen kapustasta kalloonsa. Mutta mitäpä maailmassa ilmaiseksi saa, ajattelee koirakin; lyönnin uhallakin se kieltänsä lipoen odottaa toista soveliasta tilaisuutta pistääkseen kuononsa isäntiensä syömätuohisiin. —

Ilma alkoi seljetä, sade taukosi, pilkistipä aurinkokin pilven lomasta silloin tällöin. Syytä viipymään ei ollut. Mutta ostjakeilla eivät eväät olleet valmiit ja täytyi siis heitä odottaa. Kun ostjakki pyysi odottamaan kunnes emännät olivat leiponeet eväsleipiä, höristin vähän korviani, sillä siihen työhön minun käsitykseni mukaan vaadittiin ainakin puoli vuorokautta — taikinan juurtaminen, happaneminen, sotkeminen, nouseminen ja muut lukuisat toimitukset eivät meillä ainakaan noin vain käden käänteessä käy —; lisäksi en leivinuunia missään nähnyt¹.

¹ Siperian kylissä useinkin näkee kesäisen leivinuunin pihalla, paljaan taivaan alla.

Kun ostjakki kuitenkin vakuutti emäntien täällä olevan meikäläisiä sukkelampia, annoin leivontaan luvan ja menin toimitusta katsomaan. Kaukaloon, jonka puhtaudesta en saanut aivan varmaa vakuutusta, kaadettiin kalalientä, emäntä sekoitti siihen jauhoja, sotki ja vatvoi sormin, ja pian oli tahdas valmista. Ei näkynyt hiivoja, eikä edes happenemista odotettu. Tahdaskimpaleesta muovaili emäntä suikeita, pohjalaisen aironlavan muotoisia ja kokoisia, keskeltä n. 3—4 cm. paksuja leipiä, pisti ne pitkinpäin vartaaseen, taputteli ja silitteli siinäkin pystyttäen vartaan polviensa väliin. Kun leipä oli kylliksi sievä ja siloinen, tehtiin siihen veitsen kärjellä molemmille sivuille syvennyksiä ja pantiin paistumaan. Uunia ei siihen tarvittu; varras leipineen pystytettiin maahan nuotion ääreen vinosti tulen päälle. Ei emännällä ollut huolta „päälyslämpimästä“, hänen oli katsottava vain, ettei tuli päässyt alapuolta liiaksi korventamaan. Yhden puolen paistuttua käännettiin toinen kylki tuleen. Tietysti siitä läpikypsää ei kerralla saatu; paistunut leipä halaistiin kahtia, ja molempien, nyt jo jotenkin ohuiden puoliskojen sisäpuolet taas paistettiin. Näin oli leipä valmistunut syötäväksi. Eiväthän nämä „ljepeshkat“ kauniita olleet, käppyräisiä olivat ja savustuneita kaikki, laidat karrella, mutta ostjakki välittää viisi kauneudesta, pääasia on että on jotain ravitsevaa vatsaan mätettävänä. Niin utelias kuin olenkin kaikkea koettamaan, ei mieli kuitenkaan tehnyt ljepeshkan makua maistelevaan; leivontatavan näkeminen ja tieto leipään joutuneista „lisäaineista“ kuoletti uteliaisuuden. Eikä maku taida erinomaista ollakkaan, päättäen siitä että ostjakit pitävät hapatettua, meikäläiseen tapaan valmistettua leipää herkkuna, aivan kuin meillä ruisleipää syövä maalaislapsi kirkkomiesten tuomaa vehnäsviipaletta. —

Eväät olivat valmiina, saattajat varustautuneet lähtöön. Taipaleelle työnnyimme, ja nyt kulku kävikin jo hyvin. Taivas seestyi seestymistään, pohjoinen lauhtui, aallot asettuivat. Ei ollut pakkoa viivähtää seuraavissa majataloissa, yötä päivää ponnistelimme eteenpäin. Ja kievärilylät eivät juuri viipymään vietelleetkään, varsinkaan ostjakkilaiset. Kevätulva alkoi jo aleta ylempänä Obissa, pienet järvet ja joet erottautuivat maata laajalta peittäneestä vesilakeudesta. Kalojen kulkutiet ja liikkumala supistuivat suppeammiksi, ja ostjakit kiirehtivät tätä seikkaa hyväksien käyttämään. Käsissä oli kalastusaika. Tämän voi huomata heti jurttiin saapuessa. Kaikkialla on kalaa; pitkissä seipäissä näet perattuja

kaloja riippuvan kuivamassa, ja ihmetellen katsoo tottumaton varjopai-koissa olevia, tuoreella ruoholla peitettyjä kalakasoja. Liikettä ja elämää kaikkialla. Miehet parsivat pyydyksiä, tuovat uutta saalista, ja naiset sekä lapset hääraävät perkauspuihissa. Tuolla istuu majan seinämällä ostjakitar, edessään matala jakkara perkauspöytänä ja vierellään koko valkeasuomuisia särkikaloja ja tummia vedensusia, haukia. Ihmeen näp-pästä työ häneltä näkyy sujuvan, ei veitsi mene väärään, sattuipa sitten käsiin isompi, tuulessa kuivattavaksi sopiva kala, tai pieni, tulella paah-dettavaksi kelpaava. Työ ei ole siistiä. Kalvosta myöten ovat perkaajan kädet vereen tahmentuneessa liassa, tummat, epäiltävän väriset vaatteet ovat kalansuomuista ja jätteistä saaneet joukon koristuksia, kasvot, mikäli niitä suojaavan hunnun peitosta voi nähdä, ovat veritäplissä, ja suupie-listä sananmukaisesti verta tiukkuu, perkaaja kun tuontuostakin pistää suuhunsa kalansisälmyksistä löytämiänsä makupaloja. Eivätkä kalatkaan meikäläisen käsityksen mukaan puhtaita tule; niitä ei perattua edes vedessä huuhtaista, vaan suoraan perkauksen jäljeltä joko ripustetaan tuuleen ja auringonpaisteeseen kuivamaan — suureksi iloksi pöriseville karpäsillem — tai levitetään tulisijan päälle laitetuille liistelavoille savus-tumaan. Vastenmielinen haju kalanjätteistä ja padassa rasvaksi kiehuvista suolista täyttää tyynen ilman ja tekee olon kylässä epämiellyttäväksi. Kiiruhtaisimme tiehemme, mutta kyytimiehet tahtovat hekin saada osansa isäntien saamasta Jumalan lahjasta, ja vieraanvarainen ostjakki kehoittaa heitä valitsemaan paraita päitä pataan pantavaksi. Keiton kiehuessa pistäydymme tupaan kuulemaan ja näkemään ostjakkien elämää, tiedus-telemaan heidän olojaan ja elintapaansa.

Varsinaisen Obin rannalla asuu hyvin vähän ostjakkeja, heidän pesäpaikkansa ovat sivujokien ympärillä, jossa heillä ovat metsästysmaat paremmat, kalavedet heidän pyyntineuvoilleen anteliaammat, kuin varsi-naisen emäjoen seudut. Obin rannallakin asuvien talvijurtat ovat jonkun matkan päässä joesta, ylävämmillä, metsäisillä mailla. Kevään tultua ostjakit jättävät talvipesänsä tyhjiksi ja asettuvat joen alavalle rannalle tai putaiden vierille kesäteloilleen. Talvikylissä näkee jo venäläiseen tapaan rakennettuja asuntojakin siellä täällä, mutta suurin osa Surgutin piirin ostjakeista viettää talvensa maapirteissä. Kesäkylissä ovat majat, jurtat, useimmiten tuohesta tehdyt, mutta monin paikoin se näkyy alka-van väistyä hirsistä salvetun asunnon tieltä. Ja viimeainittua lajia on

sekin asunto, johon keittoa odottaessamme olemme joutuneet. Sitä ei voi juuri tuvaksi kutsua, pikemmin aitaksi, vaikkakin se on rakennettu maaperään eikä, kuten täkäläiset aitat, jaloille. Ikkunoita ei ole, mutta valoa ei kuitenkaan tarvitse sisään säkillä kantaa, kuten ennen muinoin hölmöläisten pirttiin. Sitä tulee, joskaan ei liian runsaasti, päiväkaudet avoinna olevasta ovesta, pilkistääpä päivä tupaan nurkassa olevan tulisijan kohdalle kattoon tehdystä savuaukostakin. Peräseinälle laaditulla makuulavalla istuu tihrusilmäinen ostjakki, isäntäukko, verkkoa parsien, ja sinne levitetyillä ryysyillä perheen kuopus nukkuu viatonta lapsenunta, jonka suloisuutta vain näkymättömät, vaatteissa asuvat maksamattomat vuokralaiset näkyvät häiritsevän. Lattia on Jumalan luoma, ei edes heiniä ole sille levitetty. Sitä ei tarvitse pestä eikä kaltata, jollaiseen työhön ostjakitar ei kovin halukas näy olevankaan, päättäen likaisista vaatteista ja astioiden tummanharmaasta väristä. Talouskapineet, padat, tuohiset, ja kaukalot ajelehtavat sikin sokin seinävierillä. Talonväkeä ei epäjärjestys näy haittaavan. Tyytyväiseltä näyttää isäntä ja tyytyväiseltä kuuluu äänikin hänen kysyessään vieraalta tulevan vuoden jauhohintaa. Ja onhan hänellä syytäkin tyytyväisyyteen: alusta päättäen tulee hyvä kalavuosi, ja toivoa on ettei metsäkään ole jotain kopeekkaa antamatta. — Kyllähän isäntä istumaan kehoittaa, mutta kun saattajat ovat jo matkavalmiina, pidämme parempana jättää hyvästi. Antelias isäntämme pistää mukaamme runsaasta saaliistaan aika vakan kalaa matkaeväiksi, ja kiittäen otimmekin sen. Veres lisä ruokavaroihin ei koskaan haittaa; matkamme on pitkän pitkä, 600—700 virstaa. Vuorokausi kuluu hyvin-kin ennenkuin pääsemme Obilta sen syrjäjoelle *Vachille* poikkeamaan, ja monta kertaa näemme vielä auringon nousevan ja laskevan, ennenkuin olemme matkamme maalissa, Vachin kuntakylässä *Larjatskoessa*.

